

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 29, 2019, 2

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 29, 2019, 2

ISSN 1408-5348 (Tiskana izd.)
ISSN 2591-1775 (Spletna izd.)

UDK 009

Letnik 29, leto 2019, številka 2

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Alexander Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralčić (HR), Darko Darovec, Goran Filipi (HR), Devan Jagodic (IT), Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Aleksej Kalc, Avgust Lešnik, John Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povalo (IT), Marijan Premović (ME), Andrej Rahten, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjević, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Gorazd Bajc

**Gostujoča urednica/Editore ospite/
Guest Editor:**

Klara Šumenjak

Prevajalci/Traduttori/Translators:

Petra Berlot (it.)

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*© / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*©

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper r/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** <http://www.zdjp.si/>

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 6. 2019.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), Mestna občina Koper, Luka Koper d.d.

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija *Annales, Series Historia et Sociologia* je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA); Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL).

Vsi članki so v barvni verziji prosto dostopni na spletni strani: <http://www.zdjp.si>.
All articles are freely available in color via website <http://www.zdjp.si>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

- Andrejka Žejn:** Znani in neznani dialektolog Karel Štrekelj 171
Il dialettologo conosciuto e sconosciuto Karel Štrekelj
The (Un)known Dialectologist Karel Štrekelj
- Januška Gostenčnik:** Morphological Alternations in the Local Dialect of Ravnice (SLA T411) from Slavic Comparative Perspective 187
Alternazioni morfonologiche della parlata del luogo di Ravnice (SLA T411) dalla prospettiva comparativa slava
Oblikoglasne premene v krajevnem govoru Ravnic (SLA T411) s primerjalnega slovanskega vidika
- Jožica Škofic:** Ziljsko narečje v Ratečah na Gorenjskem (SLA T008) 203
Il dialetto Zegliano a Rateče nella regione della Gorenjska (SLA T008)
Ziljsko (Gailtal) Dialect at Rateče, Upper Carniola (SLA T008)
- Tjaša Jakop:** Slovenski kraški govor Sovodnj ob Soči 215
La parlata carsica Slovena di Savogna d'Isonzo
The Local Dialect of Sovodnje ob Soči Savogna D'Isonzo) in the Westernmost of the Karst Dialect
- Klara Šumenjak:** 1. in 2. sklanjatev samostalnikov ženskega spola v koprivskem govoru: uporabnost korpusne obdelave podatkov pri oblikoslovni analizi narečnega govora 225
Prima e seconda declinazione dei sostantivi femminile nella parlata di Kopriva sul Carso: l'utilità dell'elaborazione dei dati dai corpora nell'analisi morfologica della parlata dialettale
First and Second Declension of Feminine Nouns in the Dialect of Kopriva na Krasu: Usefulness of the Corpus Approach for Morphological Analysis of Dialects
- Metka Furlan:** Iz Primorske leksike IV 237
Dal lessico del Litorale IV
From Primorska lexis IV
- Anja Zorman & Nives Zudič Antonič:** Intercultural Sensitivity of Teachers 247
Sensibilità interculturale tra gli insegnanti
Medkulturna občutljivost učiteljev
- Nada Poropat Jeletić:** Dijatopijska rasprostranjenost recepcije kodnoga preključivanja u Istri 259
Stratificazione diatopica della ricezione della commutazione di codice in Istria
Diatopic Stratification of the Code-Switching Reception in Istria

Pavel Jamnik & Bruno Blažina: Po več kot sto letih odkrita prava Ločka jama (nad vasjo Podpeč na Kraškem robu) 273 <i>Dopo oltre cent'anni scoperta la vera Ločka jama (sopra il villaggio Popecchio sul ciglione carsico)</i> <i>The Real Ločka Cave Discovered After More Than Hundred Years (Above the Village Podpeč on the Karst Rim)</i>	Danijel Baturina: The Struggles of Shaping Social Innovation Environment in Croatia 323 <i>La lotta della formazione dell'ambiente di innovazione sociale in Croazia</i> <i>Prizadevanja za oblikovanje družbeno inovacijskega okolja na Hrvaškem</i>
Marija V. Kocić & Nikola R. Samardžić: Dve strane jednog napada: otmica britanskog trgovačkog broda Adventure 1718. godine 293 <i>Due lati di un attacco: il rapimento della nave mercantile britannica Adventure nell'anno 1718</i> <i>Dve plati enega napada: ugrabitev britanske trgovske ladje Adventure leta 1718</i>	Kazalo k slikam na ovitku 335 <i>Indice delle foto di copertina</i> 335 <i>Index to images on the cover</i> 335
Cezar Morar, Gyula Nagy, Mircea Dulca, Lajos Boros & Kateryna Sehida: Aspects Regarding the Military Cultural-Historical Heritage in the City Of Oradea (Romania) 303 <i>Aspetti relativi al patrimonio militare culturale-storico nella città di Oradea (Romania)</i> <i>Vidiki vojaške kulturno-zgodovinske dediščine v mestu Oradea (Romunija)</i>	Navodila avtorjem 337 <i>Istruzioni per gli autori</i> 339 <i>Instructions to Authors</i> 341

DIJATOPIJSKA RASPROSTRANJENOST RECEPCIJE KODNOGA PREKLJUČIVANJA U ISTRI

Nada POROPAT JELETIĆ
Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, I. M. Ronjgova 1, 52100 Pula, Hrvatska
e-mail: nadaporopat@gmail.com

IZVLEČEK

Namen pričujoče sociolingvistične raziskave na območju celotne Istrske županije je preučiti sprejemanje in odnos do kodnega preklapljanja v okviru hrvaško-italijanske dvojezičnosti, da bi s tem prispevali k interpretaciji kakovosti kompleksne sociolingvistične realnosti (so)bivanja, torej praksa in rezultatom kulturnega in jezikovnega kontakta na istrskem polotoku. S kvantitativnim pristopom se v prispevku preučujejo stigmatizirani in mitologizirani odnosi Istranov (N = 3512) do kodnega preklapljanja. Slednje velja za dnevno in običajno prakso, vseprisotno značilnost istrskega dvojezičnega komunikacijskega prostora in nenadomestljivo zaradi poenostavljanja izražanja, komunikacije in stilistične ekspresivne moči, jezikovne ekonomije in maksimizacije ekspresivne komunikacijske učinkovitosti.

Ključne besede: jezikovni odnosi, jezikovni stik, kodno preklapljanje, dvojezičnost, Istra

STRATIFICAZIONE DIATOPICA DELLA RICEZIONE DELLA COMMUTAZIONE DI CODICE IN ISTRIA

SINTESI

Con la presente indagine sociolinguistica condotta sul territorio dell'intera Regione istriana si cerca di stabilire la ricezione e il rapporto verso la commutazione di codice nell'ambito del bilinguismo croato-italiano, con l'obiettivo di esaminare più a fondo la composita realtà sociolinguistica di coabitazione, nonché le pratiche e gli esiti del contatto culturale e linguistico sulla penisola istriana. Con un approccio quantitativo vengono esaminati gli atteggiamenti stigmatizzati e mitizzati degli istriani (N=3512) verso la commutazione di codice. Quest'ultima è considerata una prassi quotidiana e consueta, caratteristica onnipresente della modalità bilingue dello spazio comunicativo istriano e insostituibile in virtù dell'economia linguistica, della massimalizzazione espressiva dell'efficienza comunicativa.

Parole chiave: atteggiamenti linguistici, contatto linguistico, commutazione di codice, bilinguismo, Istra

UVOD¹

Od poglavitoga je značaja promatranje stavova o dvojezičnosti u okviru individualne i društvene domene (Baker, 1992) kada je riječ o raznovrsnim i kompleksnim etnolingvističkim dimenzijama, poput istarskoga podneblja. Naime, istarska paradigma višestoljetne kulturne i jezične doticajnosti i međusobne razmjene slavenske i romanske komponente (danas kroatofonije i italo fonije) predstavlja plodno i autentično tlo za sagledavanje i promišljanje dijasistemske i heteroglotične raznolikosti, odnosno dvojezičnih/višejezičnih dinamika koje poprimaju diglosijske/poliglosijske konture (Blagoni, 2007; Blagoni, Poropat Jeletić & Blečić, 2016; Filipi, 1989; Fishman, 1967; Milani Kruljac, 1990; 2003), uz ustrojenost i ostvarivost ishoda jezične doticajnosti, a kako bi se doprinijelo demistifikaciji tih fenomenoloških aspekata. Kodno preključivanje i ostali oblici jezične i kulturne dodirne fenomenologije,² kao prirodne pojave dvojezičnosti i višejezičnosti, predstavljaju „najveću žrtvu negativnih stavova, predrasuda i stereotipa o dvojezičnosti“, često smatrani tek posljedicom „nerazvijenih jezičnih vještina i komunikacijskih sposobnosti“ govornika (Blagoni & Poropat Jeletić, 2015, 117).

Provedene studije o međujezičnim hrvatsko-talijanskim doticajima u Istri (Milani Kruljac, 1990; 2003) većim se dijelom zadržavaju na jezičnim specifičnostima sustavnoga ustrojstva govorne izvedbe ili izučavaju razlike u govornom ponašanju koje uvjetuje komunikacijska okolina.³ Manje je pažnje usmjereno prema objašnjenju i pojašnjenju specifičnih uzajamnih ograničenja u okviru značenja iskaza s gledišta sociolingvističkih i sociokulturnih razlika (Orbanić, 1999). Stavovi javnosti, jezikoslovaca i drugih autora koji su se bavili hrvatsko-talijanskom dvojezičnošću u Istri nisu se još detaljno istražili te su se do sad uzimali u obzir isključivo izraženi stavovi jezikoslovaca i drugih autora kao nositelja službene jezične politike. U većemu dijelu istarske bibliografije a priori se zastupa postojanje pozitivnoga općeg stava istarskoga stanovništva prema dvojezičnosti, no ne i prema jezičnim fenomenima dvojezičnosti, koji se sagledavaju u vidu jezične, a ne i komunikacijske perspektive. Naime, nerijetko se prema glotododaktičkim smjernicama zauzima pristup prema istima kao

negativnome transferu, odstupanju od jezičnih normi pojedinih jezičnih sustava, ukazatelju nepotpune/nedovoljne/neuravnotežene jezične i komunikacijske ovladanosti kodovima koji čine dvojezičnost, odnosno višejezičnost (Gass & Selinker, 2008).

METODOLOŠKI OKVIR, OBRADA I PRIKAZ
REZULTATA: RECEPCIJA JEZIČNOGA MIJEŠANJA U
OKVIRU HRVATSKO-TALIJANSKE
DVOJEZIČNOSTI U ISTRI

Kako bi se istražio prijem i odnos istarskih žitelja prema kodnome preključivanju i dvojezičnim govornicima koji ga rabe, ispitivanje je provedeno u sedam najvećih gradova Istarske županije (od kojih je pet gradova institucionalno dvojezično, dok su Pazin i Buzet jednojezični) te njihovim okolicama. Iako je općenito u javnosti kroatofonija dominantna, u nekim je sredinama italo fonija značajno zastupljena, pa se tako u pojedinim lokalitetima bilježi mala prisutnost kroatofonije u javnosti, a istromletački dijalekt predstavlja prvotno sredstvo socijalizacije (poglavito u malim sredinama kao što su Grožnjan i Brtonigla, kod autohtonoga stanovništva) (Blagoni, 2007).

Istraživanje je provedeno putem anketnoga obrasca s 15 tvrdnji, a za koje su ispitanici iskazali vlastito (ne) slaganje te su imali mogućnost dopisivanja slobodnoga odgovora. Ispitanicima se pokušalo pobliže prikazati što se podrazumijeva pod pojmom kodnoga preključivanja, odnosno (jezično) miješanih izraza, te je u formulaciji postavljenoga pitanja naveden sljedeći primjer: *la gušterica che la se faseva sunčati sul zidić*, koji ujedno predstavlja jezični mit, no služi kao učinkovit primjer.

Uzorak od 3512 ispitanika stratificiran je prema sljedećim fiksnim varijablama: spol, dob, materinski jezik, mjesto rođenja (u Istri ili izvan Istre), mjesto boravka (41 lokaliteta Istarske županije koji su radi preglednosti svrstani u 14 ukupnih dijatopijskih kategorija, odnosno najvećih gradova i njihovih okolica) te razina obrazovanja. Ispitanici muškoga spola čine trećinu ispitanika; dob jedne trećine ispitanika kreće se od 26 do 65 godina (roditelji djece predškolskoga uzrasta), dok dvije trećine čine ispitanici od 13 do 25 godina (srednjoškolci hrvatskih i talijanskih istarskih srednjih škola i studenti Sveučilišta u Puli). Na temelju materinskoga jezika 75% uzorka čine kroatofoni ispitanici, 12% uzorka navodi

1 Ovaj rad je sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Višerazinski pristup govornom diskursu u jezičnom razvoju* (UIP-2017-05-6603).

2 U ovome radu koristit ćemo se nazivom *kodno preključivanje* kao neutralnim pojmom (Weinreich, 1953) širega spektra koji obuhvaća uporabu prebacivanja s jezika na jezik u istome iskazu ili kraćemu razgovoru, odnosno više vrsta međujezičnih utjecaja (dvosmjerne prijenose fonoloških, morfosintaktičkih, semantičko-konceptualnih i diskursno-pragmatičkih obilježja, gdje jedan jezični kod podliježe u jednome ili više dijelova vlastite strukture utjecaju drugoga koda) (Auer, 2005; Muysken, 2000; Wei, 2000).

3 Smjer međujezičnih utjecaja u Istri mijenjao se u dijakronijskome smislu tijekom izmjene položaja (statusa i prestiža) jezika u okviru kojih se manifestirao doticaj. Tako je nekada istromletački dijalekt predstavljao izvor oblika i sadržaja koje su hrvatski jezik i njegovi dijalekti apsorbirali te je u njima prisutna velika količina stratificiranih romanizama. Danas se jezični prijenosi manifestiraju u suprotnome smjeru: talijanski i istromletački apsorbiraju prijenose iz hrvatskoga zbog njegovoga nespornog prestižnog društvenog statusa i funkcionalnosti. Kod međujezičnih odnosa i utjecaja učestala je pojava prijenosa oblika, kategorija, struktura ili značenja (konceptualni prijenos) iz jednoga jezika u drugi, dakle najčešće hrvatskoga, koji ima dominantnu ulogu, odnosno istromletačkoga naspram talijanskoga, putem analogija, uopćavanja i drugih komunikacijskih strategija. Obrnuti prijenosni smjer je rjeđe i manje istražen (Milani Kruljac, 1990; 2003).

istromletački dijalekt kao svoj materinski jezik (gotovo su svi italofojni ispitanici u Istri dijalektofoni govornici istromletačkoga dijalekta) (Milani Kruljac, 2003), a 8% uzorka navodi hrvatski jezik i istromletački dijalekt kao svoje materinske jezike. Ostatak uzorka spada pod druge jezične kombinacije. Prema mjestu rođenja, 82% uzorka rođeno je u Istri, 7% u ostatku Hrvatske, 3% na prostorima bivše Jugoslavije, a ostatak ispitanika u ostalim europskim zemljama. Što se obrazovne strukture tiče, nešto manje od polovice uzorka završilo je srednju školu, jedna trećina istih ima visoku stručnu spremu, dok ostatak uzorka čine srednjoškolci, ispitanici s višom školom (11%) te ispitanici s poslijediplomskim obrazovnim stupnjem (4%).

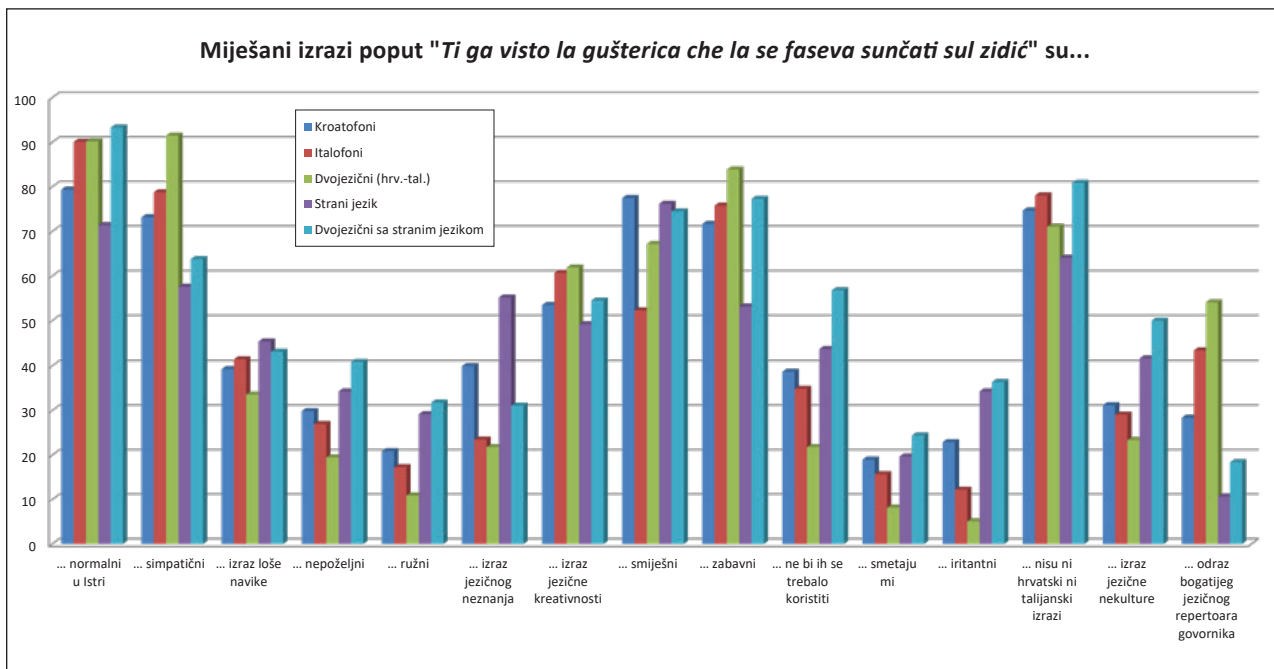
Na razini cijeloga uzorka nešto više od 80% ispitanika navodi da su miješani izrazi normalni u Istri, oko 75% uzorka smatra da su simpatični, smiješni, zabavni, odnosno da takvi izrazi ne pripadaju u potpunosti ni hrvatskome, a ni talijanskome jezičnom sustavu. Polovica uzorka smatra da se radi o izrazu jezične kreativnosti, a trećina ih smatra odrazom bogatijega jezičnog repertoara. Kada je riječ o negativnim konotacijama, nešto više od trećine ispitanika ih smatra izrazom loše navike, jezičnoga neznanja, odnosno izrazom jezične nekulture te nepoželjnog praksom, a koja se ne bi trebala koristiti. Jedna petina uzorka ih definira iritantnima, ružnima, odnosno navodi da im miješani izrazi smetaju.

Odgovori ženskih i muških ispitanika ne razlikuju se značajno (stavovi ženskih ispitanika u veoma blagom obliku pozitivniji su u odnosu na muške). Nailazimo na minimalne razlike samo u nekoliko slučajeva: ukupno 85% žena i 76% muškaraca smatra da su miješani izrazi normalni u Istri, 78% ženskih ispitanika i 70% muških navodi da nisu ni hrvatski ni talijanski izrazi, 75,5% žena i 59% muškaraca smatra da su smiješni, dok okvirna trećina jednih i drugih iskazuje da se radi o izrazu jezične nekulture.

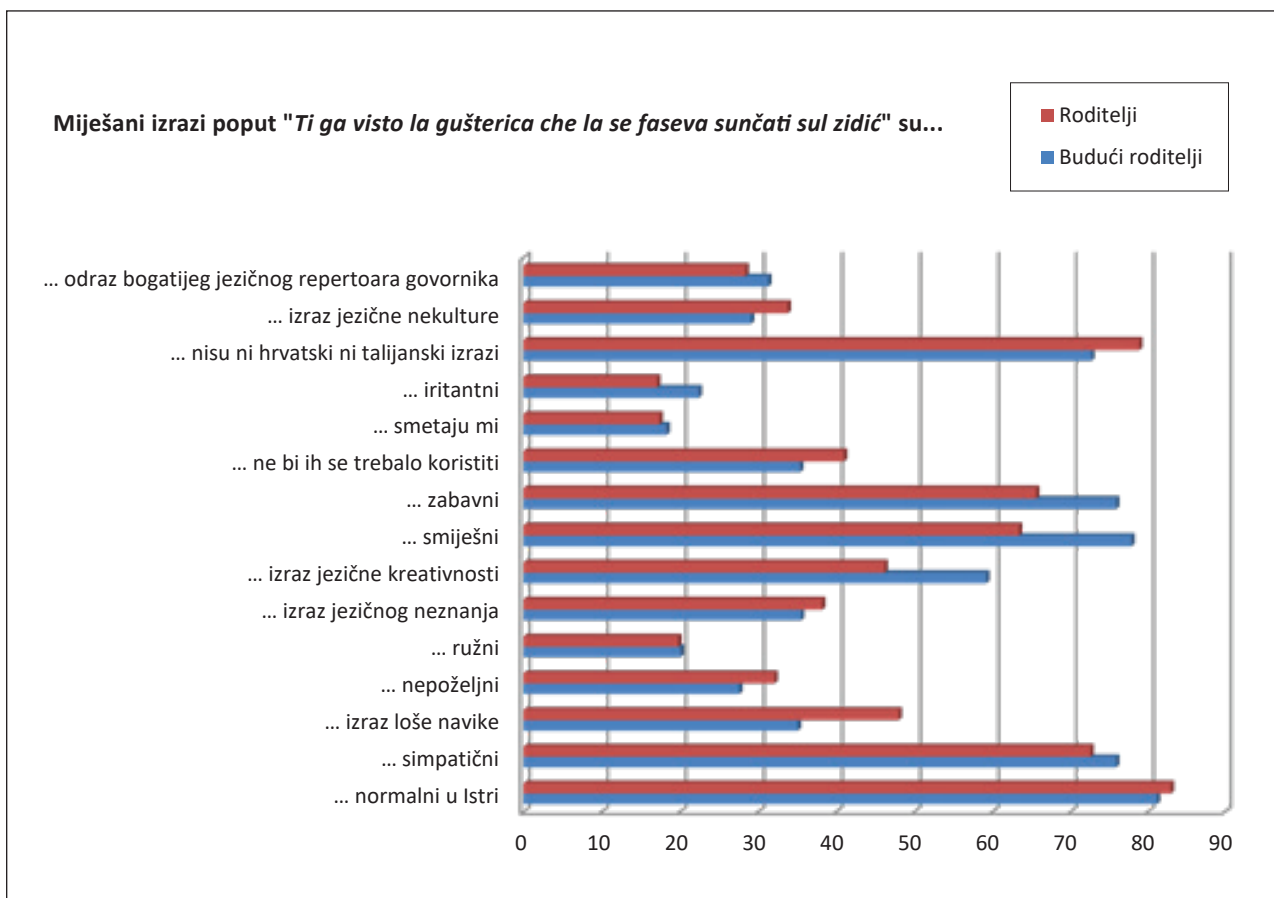
Usporedimo li odgovore ispitanika koji su rođeni u Istri s odgovorima onih koji su rođeni izvan Istre, primjećujemo blaga odskakanja kada su u pitanju simpatičnost i zabavnost miješanih iskaza (oko 75% ispitanika koji su rođeni u Istri i 65% ispitanika koji su rođeni izvan Istre). Miješani izrazi smatraju se izrazom jezične kreativnosti (56% ispitanika koji su rođeni u Istri i 49% ispitanika koji su rođeni izvan Istre), izrazom loše navike (38% i 48%), izrazom jezičnoga neznanja (34% i 47%) te izrazom jezične nekulture (okvirna trećina jednih i drugih). Ujedno se smatraju nepoželjnima kod 27% ispitanika koji su rođeni u Istri i 37% ispitanika koji su rođeni izvan Istre te 36% prvih i 45% drugih smatra da se takve izraze ne bi trebalo koristiti. Najniži postotci bilježe se kod tvrdnji da su miješani izrazi ružni (18% ispitanika koji su rođeni u Istri i 30% ispitanika koji su rođeni izvan Istre), iritantni (19% i 28%) te 17% prvih i 23% drugih iskazuje da im takvi izrazi smetaju. U konačnici se zaključuje da ispitanici koji su rođeni u Istri iskazuju nešto pozitivnije stavove prema kodnome

preključivanju, u odnosu na dio uzorka koji je rođen izvan Istre.

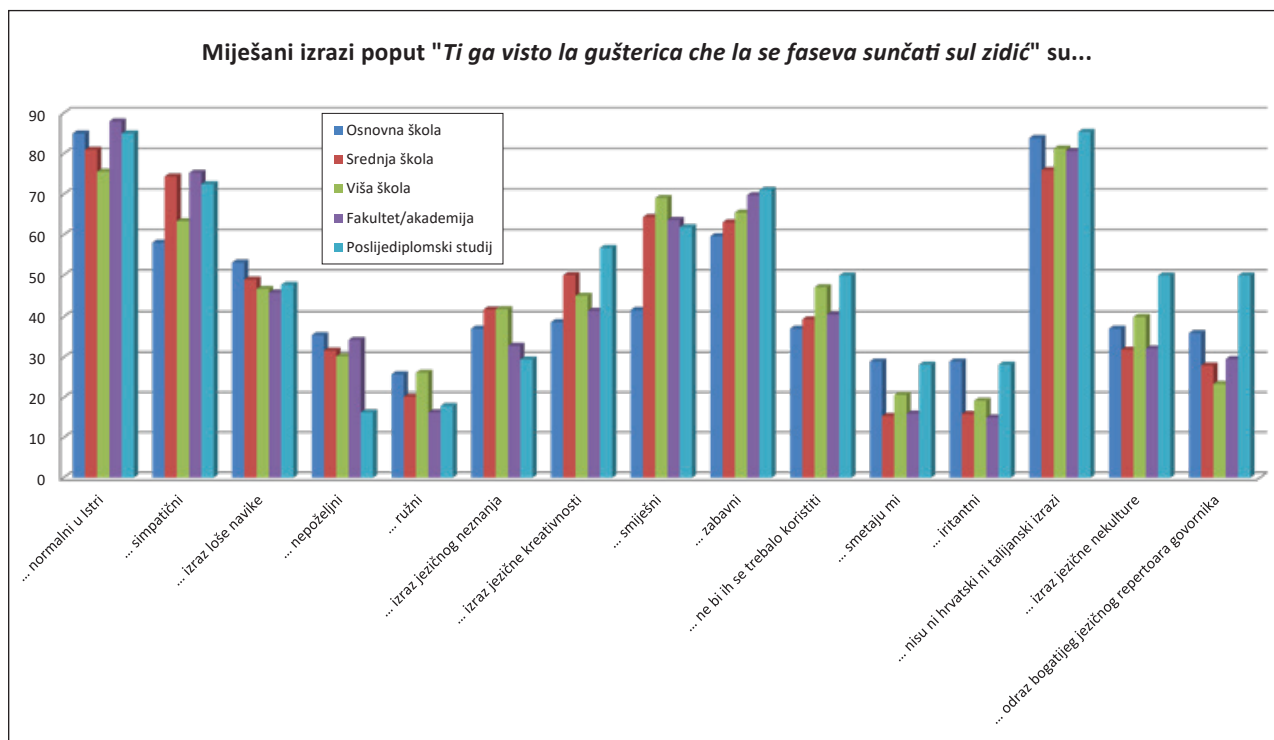
Prema odgovorima ispitanika koji su stratificirani na temelju materinskoga jezika (grafikon 1), najpozitivnije poimanje miješanih izraza nalazi se kod hrvatsko-talijanskih dvojezičnih i italofojnih ispitanika, premda 34% prvih i 41,5% drugih smatra da su isti izraz loše navike, odnosno manje od trećine obaju skupina ih smatra nepoželjnima (19,5% i 27%), a manje od četvrtine ružnima (11% i 17%). Nešto više od četvrtine uzorka ih definira izrazom jezične nekulture (23% i 29%) i jezičnoga neznanja (22% i 23,5%) te 22% bilingvala i 35% italoфона iskazuje da se govornici njima ne bi trebali služiti. Ujedno 8% bilingvala i 16% italoфона navodi da im takvi izrazi smetaju, odnosno da su iritantni (5% dvojezičnih govornika i 12% italofojnih govornika). Velika većina uzorka smatra da su miješani izrazi normalni u Istri: 93% dvojezičnih ispitanika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 90% hrvatsko-talijanskih bilingvala, 90% italoфона, 79% kroatofona, 71% monolingvala čiji je materinski jezik strani jezik. Ispitanici su relativno složni oko tvrdnji da miješani izrazi nisu ni hrvatski ni talijanski izrazi (64% jednojezičnih ispitanika čiji je materinski jezik strani jezik, 71% hrvatsko-talijanskih bilingvala, 75% kroatofonih ispitanika, 78% italofojnih ispitanika, 81% dvojezičnih ispitanika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik), da su simpatični (58% jednojezičnih ispitanika čiji je materinski jezik strani jezik, 64% dvojezičnih ispitanika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 73% kroatofona, 79% italoфона, 91,5% hrvatsko-talijanskih bilingvala), zabavni (53% jednojezičnih ispitanika čiji je materinski jezik strani jezik, 72% kroatofona, 76% italoфона, 77% dvojezičnih ispitanika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 84% hrvatsko-talijanskih bilingvala), smiješni (52% italoфона, 67% hrvatsko-talijanskih dvojezičnih ispitanika, 74,5% dvojezičnih ispitanika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 76% jednojezičnih ispitanika čiji je materinski jezik strani jezik, 77,5% kroatofona) a odnosno da predstavljaju izraz jezične kreativnosti (49% jednojezičnih ispitanika čiji je materinski jezik strani jezik, 53,5% kroatofona, 54,5% dvojezičnih ispitanika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 61% italoфона, 62% hrvatsko-talijanskih dvojezičnih ispitanika). Najniži postotci u svezi s pozitivnim konotacijama kodnoga preključivanja pretežito se bilježe u odgovorima jednojezičnih govornika čiji je materinski jezik strani jezik te je kod tih ispitanika najzastupljenija potvrda negativnijih konotacija fenomena, uz dvojezične govornike čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik. Natpolovična većina posljednjih ispitanika (57%) smatra da se miješani izrazi ne bi trebali koristiti, slijedi potvrda navoda kod 44% monolingvala čiji je materinski jezik strani jezik te kod 39% kroatofonih govornika. Isti redoslijed bilježi se i kod tvrdnji da su takvi izrazi izraz jezične nekulture (50%, 42% i 31%), da su iritantni (36%, 34% i 23%), ružni (32%, 29% i

Grafikon 1: Stavovi prema miješanim izrazima kod ispitanika koji su stratificirani prema materinskom jeziku.

Grafikon 2: Stavovi roditelja i budućih roditelja prema miješanim izrazima.

Grafikon 3: Stavovi prema miješanim izrazima kod ispitanika koji su stratificirani prema razini obrazovanja.

21%), nepoželjni (41%, 34% i 30%) te da ispitanicima smetaju (24%, 20% i 19%). Natpolovičnih 55% monolingvala čiji je materinski jezik strani jezik ističe da su miješani izrazi izraz jezičnog neznanja; isto mišljenje dijeli 40% krotofonih ispitanika i 31% bilingvala čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik. Nailazimo na priličnu složenost svih tipologija ispitanika kada je u pitanju smatranje miješanih izraza izrazima loše navike: 45,5% monolingvala čiji je materinski jezik strani jezik, 43% bilingvala čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 41,5% italofona, 39% kroatofona i 34% hrvatsko-talijanskih dvojezičnih ispitanika.

Relativno su izraženi odmaci u odgovorima budućih roditelja i roditelja (vidi grafikon 2). Naime, ne nailazimo na značajnu razliku kada su u pitanju sljedeće tvrdnje (oko 80% jednih i drugih slažu se s istima): miješani izrazi su normalni u Istri, simpatični su te nisu ni hrvatski ni talijanski izrazi. Nešto su izraženije razlike u postotcima (i bilježi se veći postotak potvrda kod budućih roditelja) za sljedeće tvrdnje: ukupno 78% budućih roditelja i 63% roditelja smatra takve izraze smiješnima, zabavnima (76% i 66%) i izrazom jezične kreativnosti (59% i 46%). U okviru negativnoga poimanja miješanih izraza viši postotci u odgovorima ističu se kod roditelja. Najizraženiji razmjer se nalazi u potvrdi tvrdnje prema kojoj su miješane jezične konstrukcije izraz loše navike. S tvrdnjom se slaže 35% budućih roditelja i 48% roditelja te 35% budućih roditelja i 41% roditelja smatra da ih se ne bi trebalo rabiti. Niži razmjeri bilježe se kod

trećine jedne i druge kategorije ispitanika u okviru mišljenja da su miješani izrazi izraz jezičnoga neznanja, izraz jezične nekulture te da su nepoželjni.

Uspoređujući odgovore ispitanika koje razlikujemo na osnovi njihovoga obrazovanja (vidi grafikon 3), primjećujemo da ispitanici s poslijediplomskom i diplomskom obrazovnom razinom iskazuju najpozitivnije stavove o kodnome preključivanju, iako se kod poslijediplomaca nalaze najviše potvrđne vrijednosti negativno konotiranih tvrdnji koje definiraju miješane strukture izrazima jezične nekulture i loše navike (uz roditelje s osnovnoškolskom razinom), odnosno iritantnim izrazima koji smetaju i koje se ne bi trebalo koristiti. Nailazimo na najpotvrđnije stavove kod ispitanika koji su završili osnovnu školu, uzmu li se u obzir tvrdnje koje definiraju miješane strukture iritantnima i ružnima, odnosno izrazima loše navike te nepoželjnom praksom koja ispitanicima smeta, odnosno konstrukcijama koje nisu ni smiješne ni zabavne te koji ne predstavljaju izraz jezične kreativnosti.

Kod okvirne trećine ukupnoga uzorka, dakle, nailazimo na negativne konotacije koje se odnose na odbojnost (smetnja, iritantnost) i nepoželjnost uporabe kodnoga preključivanja kao indikatora loše navike, nepostojane jezične kulture i estetskih jezičnih parametra (pripisuje mu se osobina ružnoće) te pomanjkanja dovoljne ovladanosti dvama jezičnim sustavima (trenutna ili trajna nemogućnost iskazivanja željenoga ili točnoga izraza). Stav o nepoželjnosti i neprijatnosti uporabe

kodnoga preključivanja moguće je pripisati primjenom jednojezičnih kriterija u okviru poimanja dvojezičnosti koje dominiraju u širem društvenom stavu. Taj se stav proteže kroz dugogodišnje formalno obrazovanje i osnovano je na glotodidaktičkim smjericama i purističkim tendencijama zadržavanja unutar normativnih granica svakoga jezičnog sustava, uz sistematično odbijanje bilo koje vrste nadilaženja tih granica, a sukladno stereotipu dvojezičnosti kao zbroju dviju (savršenih) jednojezičnosti, odnosno idealizirane bezgrešnosti jednojezičnoga govornika i savršenoga poznavanja obaju jezičnih sustava.

U konačnici se može primijetiti da na razini cijeloga uzorka nailazimo na zastupljeniju potvrdu pozitivnih i neutralnih konotata kodnoga preključivanja u odnosu na negativne, iz čega zaključujemo da postoji prilično pozitivan stav prema istome. Naime, kodno preključivanje prepoznato je kao dio normalne svakodnevne komunikacijske prakse u Istri u okviru dvojezičnoga modusa (Grosjean, 2001). Nešto manje od trećine ukupnoga uzorka ipak smatra da uporaba kodnoga preključivanja nije pretjerano poželjna, budući da ukazuje na jezičnu nekulturu govornika koji se njime služi. Nešto više od trećine uzorka ističe da se radi o izrazu loše navike koja se ne bi trebala koristiti te da njezina uporaba ukazuje na jezično neznanje, odnosno nepoznavanje normi dvaju jezičnih sustava.

U bibliografiji o istarskoj dvojezičnosti često se propagira ideja o slabijem poimanju jezičnih doticajnih fenomena u odnosu na rezultate ovoga empiričkog istraživanja (Milani Kruljac, 1990; Milani Kruljac & Orbanić, 1989a). Naime, utvrđuju se tendencije koje se suprotstavljaju regresivnim dinamikama koje se spominju u bibliografiji. Ni u kom slučaju ne proizlaze elitarističke klasifikacije i predrasude prema kojima je zajednica govornika deprivirana, jezik interferiran, a komunikacija ometana (Milani Kruljac & Orbanić, 1989a). Kad bi smetnja postojala, logična bi bila težnja prema odustajanju od ishoda jezične doticajnosti kao uzroka smetnje, no oni se smatraju sveprisutnom normalnom i nezamjenjivom praksom u okviru dvojezičnoga modusa, u vidu lakoće izričaja, komunikacijske i stilističke izražajne snage, jezične ekonomije i maksimalizacije ekspresivnih i ludičkih efekata (Blagoni, 2007). Dakle, suprotno stigmatiziranome prijemu i glotodidaktičkom odnošenju prema kodnome preključivanju (Garrett, 2010), nailazi se na povoljnu recepciju te svakodnevne komunikacijske prakse.

STAVOVI O GOVORNICIMA KOJI SE KORISTE KODNIM PREKLJUČIVANJEM

Na razini cijeloga uzorka gotovo 90% ispitanika smatra da se govornici koriste miješanim izrazima jer se ne mogu sjetiti točnih riječi na određenome jeziku pa si pomognu riječima drugoga jezika, odnosno kodno preključivanje poima se kao strategija za prikriivanje

jezičnih/komunikacijskih nedostataka u okviru dvojezičnoga modusa, dok polovica ispitanika navodi da se govornici njima služe jer ne poznaju dobro oba jezika. Potvrđuje se, dakle, postojanost stereotipne recepcije prakse korištenja kodnoga preključivanja kao posljedice polovične jezične/komunikacijske kompetencije (Lanza, 1997).

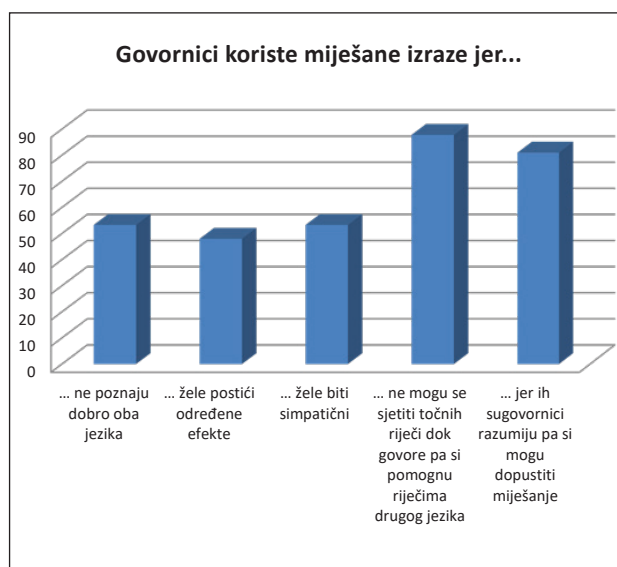
Polovica uzorka smatra da se kodno preključivanje rabi radi dostizanja *posebne* izražajnosti, odnosno jer govornici žele biti simpatični i jer žele postići određene efekte (grafikon 4). U slobodnim nadopisanim odgovorima ističe se da se fenomeni dvojezičnosti koriste u svrhe postizanja stilskih efekata i zbog želje da govornici ispadnu *cool* i fora. Uvažavaju se, dakle, spektar funkcionalne ekspresivnosti i komunikacijske ekspresivnosti kao mogući razlozi za služenje tom komunikacijskom strategijom, a u vidu jezične ekonomičnosti i izražajnoga bogatstva koji proizlazi iz dvostrukih jezičnih resursa dvojezičnoga govornika. Naime, tijekom komunikacijskoga događaja koji se vodi na početnome/temeljnome kodu (engl. *matrix language*), unutar istoga iskaza svjesno se odlučuje ubaciti segment iz drugoga jezičnog sustava s funkcionalnim namjerama, a kako bi se dosegao određeni interakcijski cilj u povoljnim kontekstualnim uvjetima komunikacijskoga okruženja dvojezičnoga modusa, odnosno modaliteta u kojemu sugovornik/sugovornici razumiju/poznaju oba jezika u uporabi (Grosjean, 2001). Naime, Grosjean (2001) razlikuje tri položaja unutar kontinuuma stanja jezične aktivacije: a) jednojezični modus u kojemu je J1 (početni/temeljni kod) aktiviran a J2 (drugi kod) neaktiviran, kada se dvojezični govornik obraća jednojezičnome govorniku na J1 ili kada okružje, komunikacijska okolnost ili tema razgovora zahtijeva uporabu J1 (nikako J2); b) srednji položaj u kojemu je J1 aktivniji, a J2 djelomično aktivan, kada se komunikacija odvija među dvojezičnim govornicima koji svjesno žele izbjeći uporabu J2 ili kada jedan od sugovornika posjeduje ograničeno poznavanje J2; c) dvojezični modus, kada su oba jezika aktivna, a jedan jezik prevladava nad drugim, budući da je isti početni jezik komunikacije u tijeku, no i drugi je jezik dostupan kao resurs. Autor napominje da dvojezični govornik prilagođava svoje jezično ponašanje sugovorniku u duhu jezične konvergencije, vodeći računa o sugovornikovoju tečnosti i/ili naklonosti prema određenim jezicima. Ovisno o tome, bilingval aktivira određeni jezični modus te utječe na uporabu i učestalost uporabe obrazaca međujezičnih prijelaza i prijenosa, odnosno kodnoga preključivanja.

U nadopisanim odgovorima ocrta se i predrasuda o ograničenome mentalnom prostoru za pohranu oba jezična sustava, odnosno o nerazlikovanju jedinica jednoga i drugoga sustava te na zbunjenost bilingvala. Ujedno je učestal i stereotip o dvojezičnoj vještini kao zbroju dviju jednojezičnih vještina u frakcionalnoj perspektivi (Baker, 1992), uz mitizirana visoka očekivanja o savršenom jezičnom poznavanju u okviru obaju

sustava, iako jednojezični i dvojezični govornik nisu usporedivi jer ne predstavljaju mjeru za istu konotaciju (Harding & Riley, 1986), odnosno neophodno je teoretizirati i proučavati dvojezičnost *iuxta propria principia* u odnosu na temeljni metasistem (Milani Kruljac & Orbanić, 1989c). Neurolingvistička istraživanja ukazuju na pretpostavku o zajedničkom semantičkom sustavu dvaju jezika dvojezičnoga govornika, u kojemu su riječi pohranjene u dva odvojena podsustava istoga leksikona koji se aktivira s obzirom na jezik koji je u trenutnoj uporabi i prema određenim stupnjevima (Costa, Miozzo & Caramazza, 1999), odnosno na hipotezu o postojanju dva leksikona (De Groot, 1993; Kroll & Stewart, 1994). Zagovornici druge hipoteze tvrde da su leksičke reprezentacije kod bilingvala pohranjene u dva različita leksička sustava i da je riječ kao konceptualni prikaz odvojena od leksičke reprezentacije, a u vidu nezavisnosti dvaju jezičnih sustava i njihove međusobnu povezanost (Milroy & Muysken, 1995).

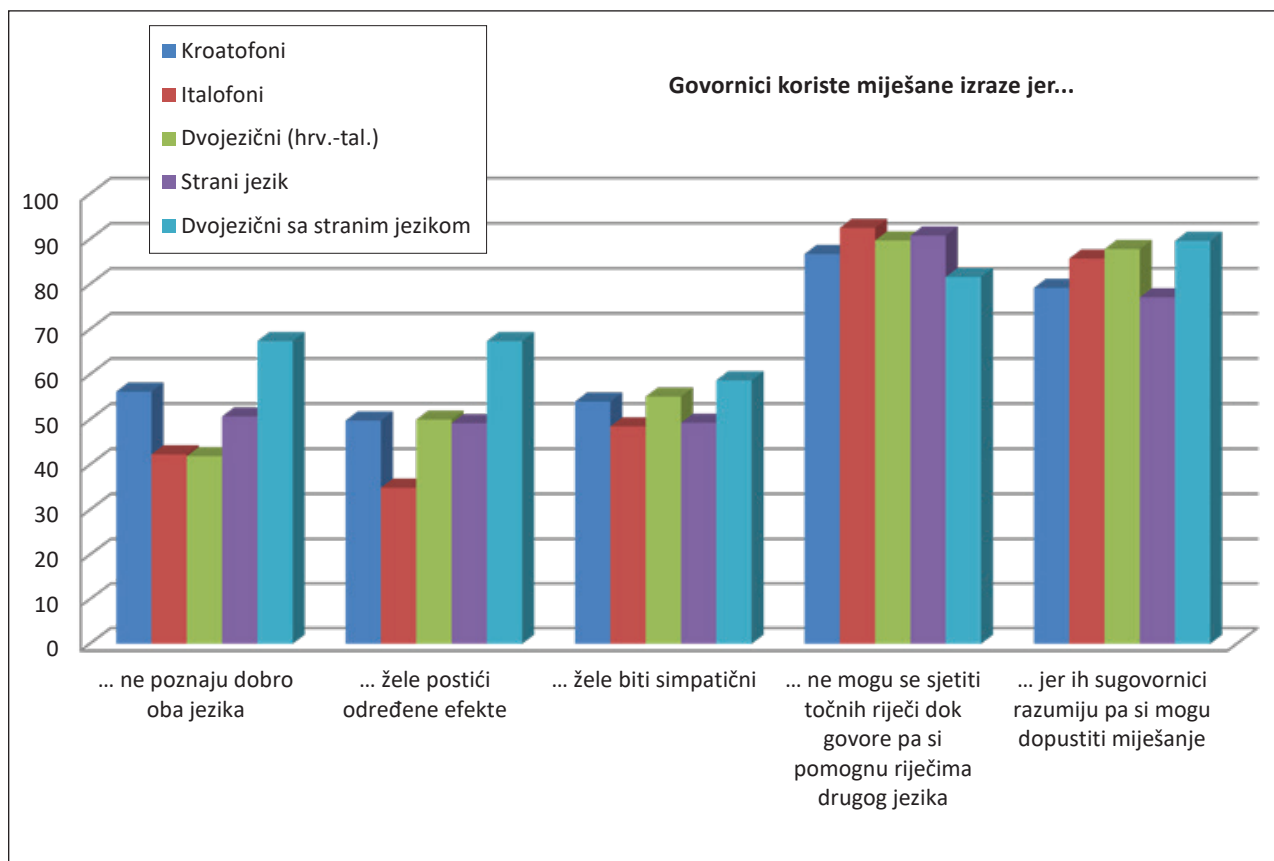
U literaturi koja se bavi istarskom dvojezičnošću (Milani Kruljac, 1990; 2003; Milani Kruljac & Orbanić, 1989a) postojana je ideologija prema kojoj je za dostizanje dvojezičnoga stanja potrebno ovladati komunikacijskim funkcijama najprije na jednome i potom na drugome jeziku, odnosno na oba jezika, ako je omogućena uravnotežena ovladanost. Što ranija istovremena i ravnomjerna izloženost i uporaba obaju jezika u idealnim okolnostima smatrana je najpoželjnijom za razvoj visokoga uravnoteženog stupnja dvojezične ovladanosti na svim jezičnim razinama te se u okviru poimanja kakvoće ovladanosti nailazi na tragove pomalo elitističkoga razmatranja (Borme, 1990/1991) i navodi se da kod mladih istrana ustraje nesigurnost uporabe vlastitih jezika u društvenim situacijama, odnosno da nedostatak povoljnih društvenih, kulturnih i sociopolitičkih okolnosti uvjetuje nemogućnost razvoja prave dvojezičnosti (Milani Kruljac, 1990). Stoga, Milani Kruljac (1995) smatra da diglosični govornici umjesto dvostruke komunikacijske kompetencije, često posjeduju dvostruku jezičnu neodlučnost i nesigurnost, odnosno autorica navodi da se isti srame govoriti talijanski jer su svjesni da ga ne govore dobro i osjećaju se sigurnijima kad govore hrvatski.

U doticajnome odnosu kroatofonije i italo fonije, u istarskoj bibliografiji ustrajan je stereotip o vršenju pritiska hrvatskoga jezika nad kodovima italo fonije, što prema brojnim autorima (Borme, 1990/1991; Bogliun Debeljuh, 1985; Milani Kruljac, 1990; 2003; Milani Kruljac & Orbanić, 1989a; 1989b) dovodi do jezičnoga sukoba kao regresivne posljedice doticaja, odnosno odbačaja izvorne kulture u korist one većinske i u korist jednojezičnosti, osobito u neformalnim situacijama. Ističe se da se fenomeni jezične doticajnosti u vidu pojednostavljenja morfosintaktičkih i semantičkih struktura mogu interpretirati kao manifestacija procesa pidginizacije u širem smislu (Hymes, 1971), procesa pidginizacije putem interferencije (Milani

Grafikon 4: Stavovi prema dvojezičnim govornicima koji koriste miješane izraze.

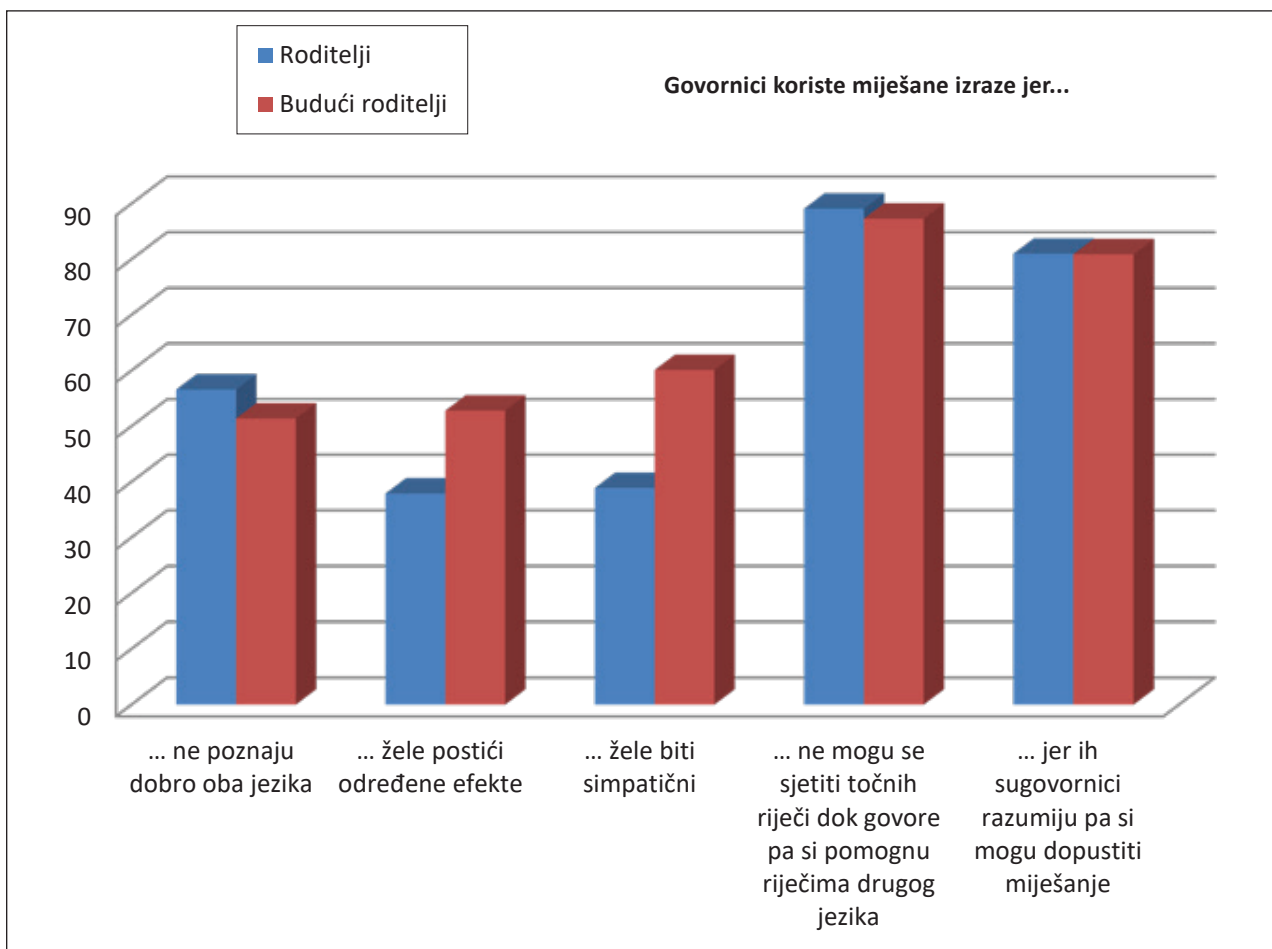
Kruljac, 1990), odnosno pidginizacije *sui generis* (Borme, 1990/1991). Scotti Jurić (2003) dodaje da navedeni vanjski prinosi i utjecaji dovode do postupne degeneracije izvorne istromletačke fizionomije, odnosno stvaranja semilingvizma ili semibilingvizma, a što dovodi do onoga što Milani Kruljac (1995, 157) definira *imbastardimento della lingua e della cultura*, čija posljedica može biti relativno spor proces kreolizacije novih jezičnih sustava (Milani Kruljac, 1990, 113). Iz predrasudnih postavki proizlazi zaključak da mladi italo fonici govornici koji su podložni (dvostrukoj) diglosiji, umjesto dvostruke komunikacijske kompetencije dolaze do dvostruke jezične nesigurnosti (Milani Kruljac, 1990), odnosno da interferencija postaje normom (ili normalnim sociolingvističkim događajem kojega svi diglosični govornici rabe u pretjeranoj mjeri) i posrednikom između jezičnoga doticaja i jezične promjene (engl. *language change*), dovodeći do sociolingvističkoga opadanja koji pridonosi subtraktivnoj dvojezičnosti (Milani Kruljac, 1990; Milani Kruljac & Orbanić, 1989b). Navedene pretpostavke i zaključci protežu se do poimanja prehodno spomenutih navodnih komunikacijskih smetnji unutar jezičnih tvorbi (tal. *comunicazione disturbata*) jer se govornici izražavaju putem interferiranoga jezika, u vidu tzv. jezične depri-vacije (tal. *deprivazione linguistica*) (Milani Kruljac & Orbanić, 1989b). No, što se jezične interferencije tiče, trebalo bi imati na umu da se ona odnosi na „*oblik kojime se iskazuju sadržaji, ne na prosuđivanje i evaluaciju realizacije sadržaja u oblicima*“. Dakle, „*kada bi pretpostavljene smetnje u komunikaciji (ne u izrazu) zaista postojale, logično*“ bi bilo „*očekivati da bi sami govornici odustali od uporabe interferencije*“ (Blagoni, 2001, 84–85).

Grafikon 5: Stavovi prema govornicima koji koriste miješane izraze kod ispitanika stratificiranih u odnosu na materinski jezik.

Kada su u pitanju stavovi ispitanoga uzorka prema dvojezičnim govornicima koji rabe kodno preključivanje, vidljivo je da ženski ispitanici pokazuju blago pozitivnije stavove u odnosu na muške, no razlike su minimalne pa ih u nastavku nećemo dublje tumačiti. Minimalne su i razlike u odgovorima ispitanika koji su rođeni u Istri od onih koji su rođeni izvan Istre. Uzmemo li u obzir stratificiranost ispitanoga uzorka prema materinskome jeziku, primjećujemo da se kod kroatofonih govornika nailazi na najveće razmjere. U iskazanim stavovima italofonih i hrvatsko-talijanskih dvojezičnih govornika te se razlike ne čine značajnima. Stavovi koji su uglavnom pozitivni kod kroatofonih i izuzetno pozitivni kod italofonih i dvojezičnih govornika, mogu biti poimani kao čvrst temelj daljnega približavanja hrvatske i talijanske zajednice i želje za održavanjem i promicanjem hrvatsko-talijanske dvojezičnosti u vidu društvene i jezične jednakopravnosti. Naime, dvojezični govornik ili pojedinac koji od samoga djetinjstva živi i raste u okruženju gdje je prisutna dvojezičnost razvija određen afektivan odnos prema prisutnim jezicima u društvenoj sredini, dvojezičnosti kao individualnome i društvenome fenomenu te razvija stavove sukladno vlastitome iskustvu ili po-

sredovanome iskustvu pripadnika okoline. Više od 85% svih ispitanika u odnosu na materinski jezik navodi da se govornici koji se koriste preključivanjem ne mogu sjetiti točnih riječi dok govore pa si pomognu riječima drugoga jezika (grafikon 5). Ukupno 90% dvojezičnih govornika hrvatskoga i stranoga materinskog jezika, 88% hrvatsko-talijanskih dvojezičnih ispitanika, 86% italofonih ispitanika, 79% kroatofonih ispitanika te 77% jednojezičnih govornika čiji je materinski jezik strani jezik navodi da se govornici služe kodnim preključivanjem jer ih sugovornici razumiju pa si mogu dopustiti miješanje kodova. Mišljenje da ne poznaju dobro oba jezika dijeli 67% dvojezičnih govornika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 56% kroatofonih ispitanika, 51% jednojezičnih govornika čiji je materinski jezik strani jezik, 43% italofonih ispitanika i 42% hrvatsko-talijanskih dvojezičnih ispitanika. Ispitanici navode da govornici žele postići određene efekte (67% dvojezičnih govornika čiji su materinski jezici hrvatski i strani jezik, 50% hrvatsko-talijanskih dvojezičnih ispitanika, kroatofona i jednojezičnih govornika čiji je materinski jezik strani jezik te 35% italofona), odnosno polovica svih ispitanika u odnosu na materinski jezik ističe da isti žele biti simpatični.

Grafikon 6: Stavovi roditelja i budućih roditelja prema govornicima koji koriste miješane izreze.

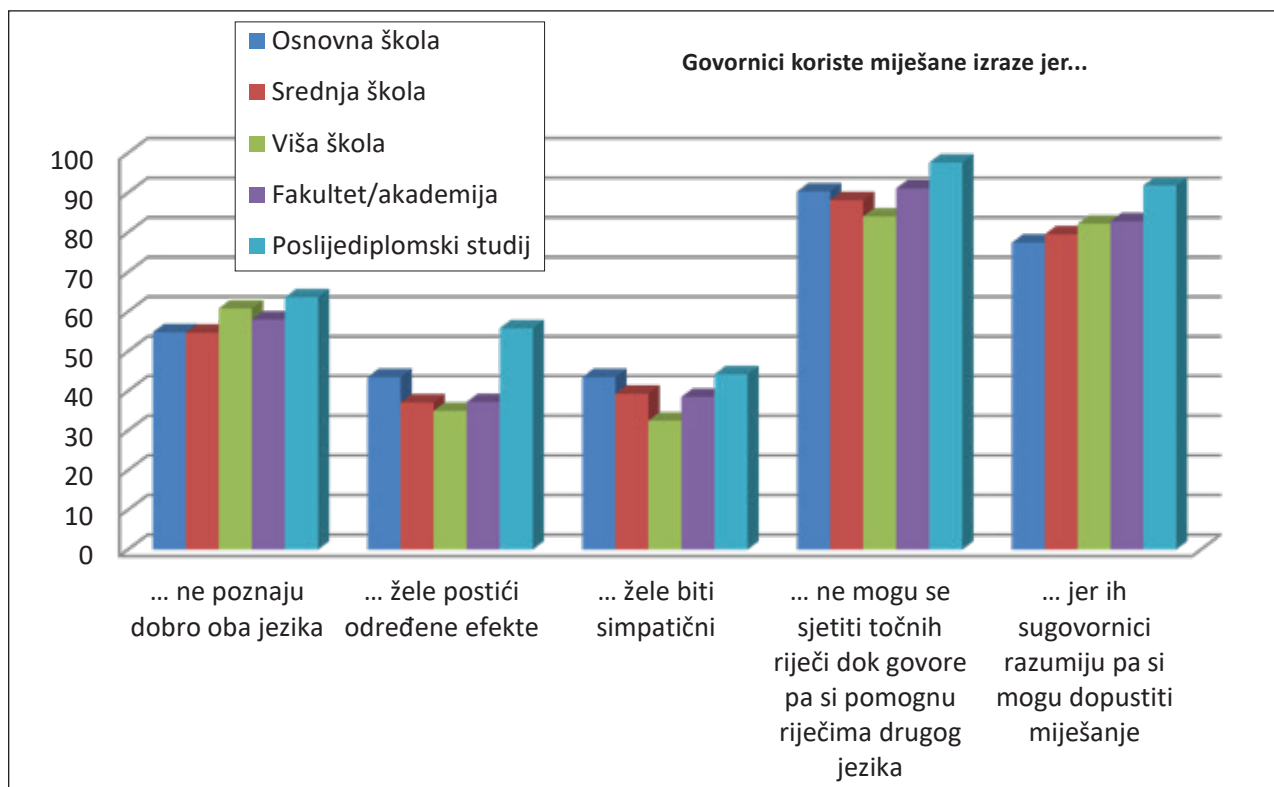
Uočavaju se vrlo blagi razmjeri usporede li se odgovori budućih roditelja i roditelja (vidi grafikon 6). Želju za postizanjem određenih efekata potvrđuje polovica budućih roditelja i dvije četvrtine roditelja, dok natpolovična većina budućih roditelja i dvije četvrtine roditelja smatra da govornici koji rabe kodno preključivanje žele biti simpatici. Kod navedenih tvrdnji uočavaju se najizraženiji razmjeri.

S tvrdnjom da se govornici služe miješanim izrazima jer ne poznaju dobro oba jezika slaže se oko 60% uzorka s obzirom na sve zastupljene obrazovne razine (vidi grafikon 7). Ispitanici koji potvrđuju da se uporabom takvih izraza žele postići određeni efekti su: 56% roditelja s poslijediplomskom razinom obrazovanja, 43,5% s niskom obrazovnom razinom, 37% roditelja s fakultetskim i srednjoškolskim obrazovanjem te 35% roditelja s višom školom. Bilježe se ispodpolovični postotci u potvrdi tvrdnje da govornici koji rabe miješane izreze žele biti simpatici (44% roditelja s poslijediplomskom obrazovnom razinom i roditelja s niskom razinom, 39% sa srednjom školom i s fakultetom te 32,5% s višom školom), a nailazimo na vrlo visoke

postotke (od 86 do 98% uzorka) u potvrdi tvrdnje da se govornici ne mogu sjetiti točnih riječi dok govore pa si pomognu riječima drugoga jezika.

DIJATOPIJSKA RASPROSTRANJENOST STAVOVA O KODNOME PREKLJUČIVANJU I GOVORNICIMA KOJI GA KORISTE

Uzmemo li u obzir diatopijsku rasprostranjenost stavova kada su u pitanju miješani izrazi, nailazimo na podatak da od 75 do 95% kroatofonih i dvojezičnih ispitanika smatra jezične fenomene doticajnosti normalnom praksom u istarskome dvojezičnom komunikacijskom prostoru (najniži postotci od 60 do 70% bilježe se u Pazinu i okolici Rovinja). Simpatičnost je karakteristika koja im se pripisuje od strane većine kroatofonih i dvojezičnih ispitanika (76–93%), a na najniže postotke nailazimo kod kroatofonih sudionika iz okolice Buja (40–50%) te Buja, Rovinja, Buzeta i bužeštine (60–70%). Ujedno, najniži postotci koji potvrđuju odraz dvojezičnosti kao bogatijega jezičnog repertoara zabilježeni su

Grafikon 7: Stavovi prema govornicima koji koriste miješane izraze kod ispitanika koji su stratificirani u odnosu na razinu obrazovanja.

kod kroatofonih ispitanika iz Buja i okolice Buja. Od 20 do 40% ostalih kroatofonih ispitanika slaže se s navedenom tvrdnjom, a najviši postotak (40–50%) bilježi se u Pazinu i Labinu. Iznenaduje da samo 10–20% dvojezičnih ispitanika iz okolice Pule i 30–40% iz Buja i okolice Buja dijeli isto mišljenje. Vrijednosti kod ostatka uzorka kreću se oko 40–50% i penju se na 60–70% u Puli i 70–80% u Rovinju. Najniži postotak od 50–60% kroatofonih ispitanika i 30–40% dvojezičnih ispitanika iz Buja potvrđuje da su miješani izrazi smiješni. Najniža vrijednost od 50–60% bilježi se u okolici Buja, gdje kroatofoni ispitanici smatraju da su takvi izrazi zabavni.⁴ Ponovo nailazimo na najniže postotke ispitanika koji smatraju da su miješane konstrukcije izraz jezične kreativnosti kod 30–40% kroatofonih i 50–60% dvojezičnih ispitanika iz Buja te 30–40% kroatofonih ispitanika iz okolice Buja. Natpolovična većina kroatofonih i dvojezičnih sudionika pretežito dijeli isto mišljenje, nešto se niži postotci bilježe u Pazinu, Buzetu i na bužeštini, a najviše vrijednosti (90–100%) zabilježene su u okolici Labina. Natpolovična većina (65–85%) kroatofonih i dvojezičnih

ispitanika smatra da miješani izrazi nisu ni hrvatski ni talijanski izrazi. Najviše vrijednosti (85–100%) bilježe se kod dvojezičnih sudionika iz Buja te kroatofonih ispitanika iz Buja, okolice Buja i puljštine.

Negativne konotacije koji se pripisuju kodnome preključivanju (i govornicima koji ga rabe) najmanje su zastupljene kod ispitanika iz okolice Labina, gdje institucionalna dvojezičnost nije zastupljena, a prisutnost pripadnika talijanske zajednice vrlo je ograničena. Mišljenje da se miješani izrazi ne bi trebali koristiti najmanje je zastupljeno kod kroatofonih ispitanika iz okolice Labina (10–20%), a najzastupljenije je kod kroatofonih ispitanika koji borave u Bujama i na bujštini (50–60%) i 20–30% bilingvala iz Buja, okolice Buja i Rovinja, što dakako iznenaduje. Najviše kroatofonih ispitanika iz Buja (70–80%), okolice Buja i okolice Pule (50–60%) smatra da je korištenje kodnoga preključivanja loša navika. To je mišljenje najmanje zastupljeno kod kroatofonih ispitanika iz okolice Labina (20–30%) i s njime se slaže okvirno 30–40% preostalih kroatofonih i polovica dvojezičnih govornika. Najviše vrijednosti zabilježene su kod dvojezičnih govornika na području grada Poreča

⁴ Da su miješani izrazi smiješni, potvrđuje od 75 do 94% preostalih kroatofonih i dvojezičnih ispitanika. Mišljenje da su zabavni zastupa od 65 do 93% ostalih sudionika u istraživanju.

(40–50%) te Pule i njene okolice (30–40%).⁵ S mišljenjem da korištenje kodnoga preključivanja ukazuje na jezično neznanje slaže se najviše (60–70%) kroatofonih ispitanika i čak 30–40% dvojezičnih ispitanika iz okolice Buja. Najniže vrijednosti zabilježene su kod kroatofonih ispitanika iz okolice Labina (30–40%) i kod 10–20% bilingvala iz Rovinja. Kod preostalih dvojezičnih sudionika u istraživanju nailazi se na postotke sadržane od 20 do 30%, dok su vrijednosti kod kroatofonih ispitanika više, a u nekim slučajevima i udvostručene (tako npr. u Bujama, Buzetu i na bužeštini iznose 50–60%). Kod kroatofonih sudionika koji borave u okolici Labina najmanje je zastupljeno mišljenje da su miješani izrazi nepoželjni (10–20%) i ružni (manje od 10%). Okvirno od 25 do 45% preostalih kroatofonih i dvojezičnih ispitanika ističe da su nepoželjni, a najniži postotci zabilježeni su u Rovinju i na bujštini (10–20%). Najviše kroatofonih sudionika koji borave u okolici Buja (40–50%) i u Bujama (30–40%) smatra da su miješani izrazi ružni te je postotak još viši kod dvojezičnih ispitanika s bujštine (čak 60–70%) i iz Buja (50–60%). Najniži se postotak bilježi kod kroatofonih ispitanika iz okolice Labina i dvojezičnih ispitanika iz Rovinja i s poreštine (manje od 10%). Iz odgovora preostalih kroatofonih i italo fonih sudionika u istraživanju bilježe se postotci od 10 do 30%.

Miješani izrazi najviše smetaju kroatofonim ispitanicima koji borave na bujštini (30–40%) i u Bujama, Rovinju, Buzetu i okolici Rovinja (20–30%). Kod ostatka uzorka kroatofonih i dvojezičnih ispitanika postotci ne prelaze 20%. Iritantnima ih smatra najviše kroatofonih ispitanika s bujštine (40–50%) i iz Buja, Rovinja, Pule, Buzeta i okolice Rovinja (20–30%). Najmanji postotak zabilježen je kod kroatofona koji borave u okolici Labina i u Pazinu (manje od 10%), a svi ostali postotci sadržani su u razmjeru od 10 do 20%. Najmanje kroatofonih sudionika s labinštine i dvojezičnih ispitanika iz Rovinja zastupa mišljenje da su miješani izrazi izraz jezične nekulture, što potvrđuje najviše kroatofonih ispitanika iz Buja i okolice Buja (40–50%) i dvojezičnih ispitanika iz Buja i Pule (30–40%). Postotci prisutni kod ostalih kroatofonih i dvojezičnih ispitanika sadržani su unutar razmjera od 20 do 40%.

Neočekivani negativniji stavovi o fenomenima dvojezičnosti koji su zastupljeni na području Buja i bujštine u odnosu na ostala dvojezična i jednojezična područja (osobito na kroatofonu okolice Labina) mogu se pripisati svakodnevnoj zastupljenosti (diglosičnih/poliglosičnih kontura) dvojezičnosti, odnosno značajnoj zastupljenosti istromletačkoga dijalekta (koji je virtualno učestalo ili gotovo uvijek miješan) i prakse jezičnoga miješanja u svakodnevnim interakcijama, što dakako nije prisutno na labinštini. Ujedno je

moguće pretpostaviti da negativni stavovi koje su ispitanici iskazali prema miješanim izrazima i ispitanicima koji se njima koriste ne moraju nužno odgovarati onome što oni zaista misle o njima. Naime, možemo tome pripisati činjenicu da promatraju vlastito (dvo) jezično ponašanje, odnosno uporabu fenomena dvojezičnosti, kroz nametnute obrasce u jednojezičnome društvu koji podržava uporabu svakoga koda zasebno i ocjenjuje neprimjerenim naizmjeničnu uporabu elemenata i struktura koja pripadaju dvama jezičnim (pod)sustavima.

Ujedno se ponavljaju slični obrasci u odgovorima ispitanika i kada su u pitanju razlozi zbog kojih se govornici koriste miješanim izrazima. Naime, najviše kroatofonih ispitanika iz Buja i okolice Buja (čak 70–80%) i čak 60–70% dvojezičnih ispitanika iz Buja (te 50–60% bilingvala iz Rovinja i 40–50% bilingvala s bujštine, puljštine i iz Poreča) smatra da govornici koji se koriste miješanim izrazima ne poznaju dobro oba jezika. Najniži postotak (10–20%) bilježi se kod ispitanika s labinštine. Više od 90% kroatofonih ispitanika iz Buja i okolice Buja te dvojezičnih ispitanika iz Buja, Rovinja, Poreča i Pule navodi da se govornici koriste miješanim izrazima jer se ne mogu sjetiti riječi na jednom od dvaju koda, što potvrđuje 80–90% svih ostalih ispitanika i najmanje ispitanika koji borave u okolici Labina (30–40%). Isti najmanji postotak bilježi se na labinštini i kada se potvrđuje činjenica da se govornici koriste miješanim izrazima jer si to mogu dopustiti, budući da ih sugovornici razumiju. Istoga je mišljenja 75–90% ostalih kroatofonih i dvojezičnih sudionika, s izuzetkom kroatofona u Poreču i njegovoj okolici te bilingvala u Bujama i Poreču (90–100%). Okvirno od 55 do 67% kroatofonih i dvojezičnih ispitanika smatra da se govornici koriste miješanim izrazima u dijafazičnom smislu jer žele biti simpatični. Najniže vrijednosti bilježe se kod kroatofona u okolici Labina (20–30%) i u Bujama, na bujštini i Buzetu i bužeštini (30–40%) te kod bilingvala u Bujama (30–40%). Najnižu zastupljenost mišljenja da govornici žele postići određene efekte nalazimo kod kroatofonih ispitanika koji borave u okolici Labina (20–30%) i kod većine dvojezičnih sudionika (osim Buja, Poreča, Rovinja i Pule, gdje se postotci nalaze u razmjeru od 35 do 45%). Na najviše postotke nalazimo kod kroatofona iz okolice Pazina (60–70%) i bilingvala iz okolice Buja (50–60%). Ostatak kroatofonih ispitanika koji zastupaju isto mišljenje sadržano je unutar razmjera 35–55%. Ujedno, pretpostavlja se da dvojezični govornici koji u sebi ostvaruju jezične i kulturne dodire i koji ne odustaju od doticajnoga komunikacijskog i jezičnoga izričaja (ili svjesno priznaju vlastitu nemogućnost za ustrajanu jezičnu razdvojenost) sami u nekim slučajevima nedosljedno podcjenjuju ili odbijaju.

5 Kod preostalog kroatofonog uzorka postotci se kreću od 30 do 50% uzorka, a kod dvojezičnoga uzorka od 20 do 40%.

ZAKLJUČAK

Iz istraživanja proizlazi pozitivna društvena reputacija i valorizacija fenomenološkoga spektra jezičnih doticaja, koji se smatra sveprisutnom autentičnom, normalnom i nezamjenjivom praksom u okviru istarskoga dvojezičnog modusa, u vidu lakoće izričaja, jezične ekonomije, maksimalizacije izražajnih i ludičkih efekata te funkcionalne komunikacijske i stilističke izražajnosti (Blagoni, 2007). Ti se fenomeni smatraju „(samo)pomoćnom strategijom u nadilaženju izražajnih ograničenja pojedinoga jezičnog sustava s ciljem iskazivanja željenih formi i sadržaja te u popunjavanju potencijalnih trenutnih jezičnih ili komunikacijskih nedostataka“ (Blagoni & Poropat Jeletić, 2015). Jednojezični dio uzorka koji pripisuje pozitivne konotacije praksi jezičnoga miješanja, osobito u područjima poluotoka gdje su italofojni žitelji vrlo slabo zastupljeni, gradi vlastite pozitivnije stavove na temelju emotivnih, odnosno iskustvenih okvira. Stavovi koji su negativno konotirani, a na koje nailazimo kod italofojnih/dvojezičnih ispitanika, poglavito u sredinama gdje je društvena

i institucionalna dvojezičnost najzastupljenija, može se pripisati učestalosti i kontinuiranoj svakodnevnoj izloženosti istromletačkome dijalektu, koji je virtualno gotovo uvijek miješanim, odnosno promatranju vlastitoga (dvo) jezičnog ponašanja kroz nametnute obrasce o dvostrukojezičnosti (Poropat Jeletić, 2017).

Kod ispitanoga uzorka nailazi se na visoki stupanj društvene zrelosti kada je riječ o sociokulturnoj i sociolingvističkoj osviještenosti i političkoj korektnosti, a u vidu društvene poželjnosti iskazane u njihovim odgovorima. Potvrđuje se zavidna razina valorizacije jezičnoga pluralizma i fenomenološkoga spektra kulturalnoga i jezičnoga doticaja, kao posljedica multikulturalne sinteze i simbiotičke razmjene kulturne i jezične komponente, a koje se poimaju konstantom i sociokulturnim resursom heterogene, dinamične/mobilne i hibridne suživotne realnosti, odnosno simbiotičke dinamike zajedničkih i ujedinjavajućih životnih iskustava, vrijednosti i bogatstva različitosti te oprečnosti uzajamnoga razumijevanja kroz prihvaćanje i shvaćanje jedinstva suprotnosti ili jedinstva različitosti (Šuran, 2001).

DIATOPIC STRATIFICATION OF THE CODE-SWITCHING RECEPTION IN ISTRIA

Nada POROPAT JELETIĆ

“Juraj Dobrila” University of Pula, I. M. Ronjgova 1, 52100 Pula, Croatia
e-mail: nadaporopat@gmail.com

SUMMARY

The aim of this sociolinguistic research conducted in the whole Istria County (sample = 3512 Istrian residents) was to establish the reception and the relation towards code-switching in the Croatian-Italian bilingual context, in order to examine more deeply the complex Istrian sociolinguistic reality and the outcomes of cultural and linguistic contacts. Therefore, the stigmatized and mythologized attitudes of the Istrian residents towards code-switching were investigated. The results confirmed that code-switching is considered to be an everyday usual practice, ubiquitous in the Istrian bilingual communicative space and irreplaceable in terms of linguistic economy, expressive maximalization and communicative efficiency.

Keywords: language attitudes, language contact, code-switching, bilingualism, Istria

IZVORI I LITERATURA

- Auer, P. (2005):** A postscript: code-switching and social identity. *Journal of Pragmatics*, 37, 403–410.
- Baker, C. (1992):** Attitudes and language. Clevedon/Philadelphia, Multilingual Matters.
- Blagoni, R. (2001):** L'italiano in Istria: stato delle cose e riflessioni sociolinguistiche preliminari. U: *Plurilinguismo*, 8. Udine, Forum, 81–88.
- Blagoni, R. (2007):** Na tromedi čovjeka, jezika i svijeta: antropolingvističke perspektive jezičnih otoka u Istri. Doktorska disertacija. Zagreb, Filozofski fakultet.
- Blagoni, R. & N. Poropat Jeletić (2015):** Jezični pleter. Ogladi iz obiteljskoga planiranja dvojezičnosti. Zagreb, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Blagoni, R., Poropat Jeletić, N. & K. Blečić (2016):** The Italoophone Reefs in the Croatophone Sea. U: *Gruca, S., Olpi ska-Szkiełko, M. & P. Romanowski (ur.): Bilingual Landscape of the Contemporary World*. Frankfurt am Main, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Warszawa, Wien, Peter Lang Verlag, 11–36.
- Bogliun Debeljuh, L. (1985):** Proučavanje stavova prema dvojezičnosti i prema jezicima i govornicima jezika društvene sredine uz određivanje tipologije upotrebe jezika. Magistarski rad. Zagreb, Sveučilište u Zagrebu.
- Borme, A. (1990/1991):** Bilinguismo e biculturalismo integrali: meta raggiungibile o chimera da vagheggiare? (Leggittimità e fattibilità di un progetto sociolinguistico per l'area istro-quarnerina. Quaderni, X. Rovinj, Centar za povijesna istraživanja/Centro di ricerche storiche, 155–168.
- Costa, A., Miozzo, M. & A. Caramazza (1999):** Lexical Selection in Bilinguals: Do Words in the Bilingual's Two Lexicons Compete for Selection? *Journal of Memory and Language*, 41, 365–397.
- De Groot, A. M. (1993):** Word-type Effects in Bilingual Processing Tasks: Support for a Mixed-representational System. U: *Schreuder, R. & B. Weltens (ur.): The Bilingual Lexicon*. Amsterdam, John Benjamins, 27–51.
- Filipi, G. (1989):** Koiné istriana. Jezici i kulture u doticajima. Zbornik 1. Međunarodnog skupa održanog u Puli, Novi Sad, Talija, 156–160.
- Fishman, J. (1967):** Bilingualism with and without Diglossia; Diglossia with and without Bilingualism. *Journal of Social Issues*, 23, 2, 29–38.
- Garrett, P. (2010):** Attitudes to Language. Cambridge, Cambridge University Press.
- Gass, S. & L. Selinker (2008):** Second Language Acquisition: An Introductory Course. New York, Routledge.
- Grosjean, F. (2001):** The Bilingual's Language Modes. U: *Nicol, J. (ur.): One Mind, Two Languages*. Oxford, Blackwell, 1–22.
- Harding, E. & P. Riley (1986):** The Bilingual Family: a Handbook for Parents. Cambridge, Cambridge University Press.
- Hymes, D. (ur.) (1971):** Pidginization and Creolization of Languages. Cambridge, Cambridge University Press.
- Kroll, J. F. & E. Stewart (1994):** Category Interference in Translation and Picture Naming. Evidence for Asymmetric Connections between Bilingual Memory Representations. *Journal of Memory and Language*, 33, 149–174.
- Lanza, E. (1997):** Language Mixing in Infant Bilingualism. A Sociolinguistic Perspective. Oxford, Clarendon Press.
- Milani Kruljac, N. (1990):** La Comunità Italiana in Istria e a Fiume fra diglossia e bilinguismo, Etnia. Rovinj, Centar za povijesna istraživanja/Centro di Ricerche Storiche.
- Milani Kruljac, N. (1995):** Lingua ed identità nel contesto istriano. U: *Istria nobilissima, Antologia delle opere premiate*. Rijeka, Edit, 103–144.
- Milani Kruljac, N. (ur.) (2003):** L'italiano fra i giovani dell'Istroquarnerino. Pula-Rijeka, Pietas Iulia-Edit.
- Milani Kruljac, N. & S. Orbančić (1989a):** Lingua interferita e comunicazione disturbata. *Ricerche sociali*, 1. Rovinj, Centar za povijesna istraživanja/Centro di Ricerche Storiche, 27–56.
- Milani Kruljac, N. & S. Orbančić (1989b):** Jezični i kulturni metasistem (početna razmišljanja). U: *Štrukelj, I. (ur.): Uporabno Jezikoslovlje*. Ljubljana, Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije, 334–341.
- Milani Kruljac, N. & S. Orbančić (1989c):** Sviluppo della competenza comunicativa nei bambini degli asili in lingua italiana. *SOL – Lingvistički časopis*, 8, 4, 51–80.
- Milroy, L. & P. Muysken (ur.) (1995):** One Speaker, Two Languages: Cross-disciplinary Perspectives on Code-switching. New York, Cambridge University Press.
- Muysken, P. (2000):** Bilingual Speech: a Typology of Code-mixing. Cambridge, Cambridge University Press.
- Orbančić, S. (1999):** Rana hrvatsko-talijanska dvojezičnost u mješanim obiteljima u Istri. Doktorska disertacija. Zagreb, Filozofski fakultet.
- Poropat Jeletić, N. (2017):** O hrvatsko-talijanskoj dvojezičnosti u Istri i ishodima jezične doticajnosti. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 27, 3, 629–639.
- Scotti Jurić, R. (2003):** Bilinguismo precoce: funzione e usi linguistici. Rijeka/Pula, Edit/Pietas Iulia.
- Šuran, F. (2001):** L'identità socio-territoriale di un'area storicamente plurietnica (tra nazionalismo e pluralismo etnico). *Ricerche sociali*, 10, 83–129.
- Wei, L. (ur.) (2000):** The Bilingualism Reader. London, Routledge.
- Weinreich, U. (1953):** Languages in Contact. New York, The Linguistic Circle of New York.